

Osudová osmička? Spíš rok chaosu

říká historik Michal Stehlík o následujícím roce. Osmašedesátý je posledním momentem, kdy lidé ještě věřili politikům, dodává

Až do konce ledna 2018 je v nové budově Národního muzea k vidění velká výstava věnovaná osobnosti Tomáše G. Masaryka, již připravil Michal Stehlík. „Návštěvnost se blíží sedmnácti tisícům za měsíc; výstava není nijak školometská. Ukazujeme T. G. M. jako Tomáše, muže, který šel i proti zdi a razil menšinový názor,“ říká Stehlík o výstavě, jež láká i originálem Masarykova bílého jezdeckého úboru. V „osmičkovém“ roce by měla zavítat do USA, Rakouska či Polska. A samo Národní muzeum bude brzy slavět své jubileum...

LN Jste historik, učíte a zkoušíte na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy studenty. Tak teď si já „vyzkouším“ trochu vás... Co a jak se stalo dne 15. dubna 1818?

(začne se smát) Tak tohle kupodivu vím. Byla založena jedna z nejstarších institucí, které v České republice máme – být to tedy nebylo původně Národní muzeum, ale Vlastenecké muzeum, které se posléze změnilo na Zemské muzeum. A dodnes to lidé máte v názvech, neboť všichni čekají, že Národní muzeum (NM) má ve sbírce vše z hlediska národa, ale ono bylo vlastně „zemské“, takže Moravané i Slezané mají své cenné sbírky; navíc muzeum v Opavě mělo v roce 1814 přimát... Nicméně NM je jedna z nejstarších institucí a těch 200 let, jež brzy oslavíme, je opravdu dlouhá tradice.

LN Přinesl jsem si k vám knižní sborník Osudové osmičky (1999), který je věnován významným létům v našich dějinách s osmičkou v letopočtu. Patří mezi ně dle vás i onen rok 1818?

Pro mě patří, protože on v sobě ještě nemá ten rozpor někdo proti někomu. I ta vlastenecká šlechta – když to řeknu cimrmanovsky – se cítila víc *böhmisch* než *tschechisch*; je to úsilí lidí se vztahem k danému místu. My když budujeme nové historické expozice NM, se vůbec nebráníme slovu „vlast“: jde hlavně o vztah k domovinu, ať mluvíte německy, česky, nebo jidiš. Takže ano, je to významné datum.

Lidé milují data, přelomy, na něž se mohou upínat, ale dějiny nejsou o datech; jsou to jen milníky, které jsme si sami zvolili. Ovšem rok 1818 je symbol se vztahem k místu, je to silná „osmička“, která v sobě navíc nemá negaci, protože jinak jsou totiž naše „osmičky“ v dějinách většinou negativní...

LN Vyjma roku 1918, jemuž jste se při přípravě velké výstavy o T. G. Masarykovi jistě hodně věnoval. Je právě tento rok, který bude předmětem stoletých oslav, pro naše novodobé dějiny tím nejdůležitějším?

Pro dnešek a naše vnímání vlastních dějin – a světa vůbec – je naprosto klíčový. Novodobě se k roku 1918 stále upínáme, ač jde o stát, který už neexistuje ani v té formě, ani v tom, jaké obsahoval národnosti. Což je docela absurdita: my vlastně slavíme sto let něčeho, co není, ale identitně je pro nás český a československý stát totéž. To je rozdíl oproti Slovákům. Slovaci řeší svůj vztah k Československu, ovšem Československo je „naše“. Pro budování paměti a vnímání Čechů je rok 1918 skutečně klíčový, je to datum, od něhož odvíjejí svoji identitu.

LN Dozvěděl jste se při přípravě výstavy o Masarykovi něco naprosto nového, co jste předtím netušil?

Spíše šlo o uvědomění si nějakých skutečností, souvislostí. Pro nás je rok 1918 zásadní tím, že v říjnu vzniká republika. Ale já jsem se soustředil na Masaryka jako osobu, takže vám pak dojde, že on v roce 1918 fyzicky objel celý svět. Už na konci roku 1917 přijede do Kyjeva, jede přes sibiřskou

Masaryk se bavil s Tolstým i prezidentem Wilsonem, byl jedním z mála českých weltmanů, říká historik Stehlík. FOTO MAFA - YAN RENELT

magistrálu do Vladivostoku, přes Japonsko, z Jokohamy se dostane do kanadského Vancouveru, posléze do Washingtonu, D. C., a New Yorku, následně do Evropy a na konci roku přijíždí do Prahy jako prezident... V osmašedesáti letech obkroužil svět! On je to vlastně docela známý fakt, který je však potřeba zdůraznit i z hlediska Masarykova fyzického výkonu.

LN Ve zmíněné knížce se v kapitole o T. G. M. píše, že se „o svém zvolení prezidentem dozvěděl v newyorském Klubu právníků mezi ústřicí a rybou“, a to z telegramu. Je to tak?

Nejspíše je to pravda, zprávu telegramem vskutku dostal, ale těžko říci, zda

torickou paměť, kterou máme ze školy a jež se soustřeďuje jen na několik málo dat. Pro běžného člověka bude, řekněme, důležitý rok 1278 a Moravské pole jako symbol mrtvého krále nebo rok 1348 a založení pražské univerzity, což jsou emblematické roky.

Na druhou stranu, když se podívám třeba na rok 1368 a narození Zikmunda, pro běh dějin je Zikmundova osobnost docela zásadní a i pro mne, byl jako historika soudobých dějin, je to jeden z nejtalentovanějších politiků té doby a jediný intelektuální nástupce Karla IV.

Jedna věc jsou tedy ty známé emblematické roky a druhá věc jsou důležitá data jakoby „pod tím“. Často se dívá-

ROZHOVOR TÝDNE
Michal Stehlík

S HISTORIKEM HOVOŘIL
Martin Rychlík

skutečně „mezi ústřicí a rybou“... Je to ovšem typické pro Masaryka, že se to dozvěděl v zahraničí. Svou ženu si vzal v Brooklynu – a to i s jejím jménem Garrigue –, akademickou kariéru nastartoval ve Vídni a prezidentem se stal ve chvíli, kdy byl za mořem.

Moc rád zdůrazňuji, že Masaryk byl jedním z mála *weltmanů*, který nežil v téhle kotlině, a to ani přemýšlením. Na jedné straně se bavil s Tolstým, na straně druhé se setkává v Oválné pracovně s Wilsonem... Vezměte si, kolik našich politiků – minulých, natož dnešních – má takový rozměr jak přemýšlení o světě, tak takovéhle globální akceptace, přijetí. Za celé století je takových osobností naprosto minimum.

LN Když si teď vezmete tuhle knihu o „osmičkových“ letech do ruky, které roky byste vypíchl vy?

(listuje obsahem a postupně i knížkou) Jedna věc je, jak je to vnímáno his-

torickou paměť, kterou máme ze školy a jež se soustřeďuje jen na několik málo dat. Pro běžného člověka bude, řekněme, důležitý rok 1278 a Moravské pole jako symbol mrtvého krále nebo rok 1348 a založení pražské univerzity, což jsou emblematické roky. Na druhou stranu, když se podívám třeba na rok 1368 a narození Zikmunda, pro běh dějin je Zikmundova osobnost docela zásadní a i pro mne, byl jako historika soudobých dějin, je to jeden z nejtalentovanějších politiků té doby a jediný intelektuální nástupce Karla IV.

LN Která data považujete za přelomová v českých novějších dějinách, zvláště v posledních dvou stoletích?

Velký střih je od půlky 19. století. Revoluční, střílelo se v Praze, rakouské vojsko vede Windischgrätz, snažili jsme se o vlastní politiku. Rok 1848 – to je perfektní datum. Ale to, co nás identitně určuje, je posledních sto let.

Bavili jsme se již o roce 1918, ovšem pro charakter národa a společnosti bych chtěl zvýraznit zlomový rok 1938, jak dobře odhadoval Jan Patočka. Spousta lidí uvěřila v republiku

a v její systém opravdu vírou, i proto vzniká československá církev, jde o víru v Masaryka, ale tu víru pak lidem někdo sebere. Zklame to. Modla padne. A po Mnichovu je to opravdu obrovská rána, mentální změna... Pak vidíte ty mučedníky od parašutistů po letce a vojáky u Tobruku, kteří jsou ochotní pro takovou ideu i zemřít. Studentům říkávám: „Kdo by dnes šel bojovat za ideu státu?“ Parašutisté, kteří umírali v kryptě, se k Československu vztahovali. Ta víra pak mizí.

LN Fatální byl únor 1948 a komunistická devastace lidí a celé země...

Je to můj neoblíbený rok, jde o negativní společenský zlom na desítky let, ale já jej nemám rád ještě z jiného důvodu těch takzvaných „osmičkových“ let. My si těmi osmičkami hezky pomáháme, ale vše zásadní se událo přinejmenším už mezi lety 1945 až 1947. Volby 1946, likvidace slovenské Demokratické strany v roce 1947...

Trochu teď přeskočím: dopisují zrovna knížku o roce 1937, neboť ten považuji za pravý krok do propasti. Tehdy umírá Masaryk, Šalda, Pekař, Kramář. Mizí starý svět a rok 1938 již jen „vydechne“ nějakou krizi. A podobně je to s tím únorem 1948, což je sice symbol, ale to podstatné se dělo už předtím. Lidé však potřebují v dějinách záchytná, zhuštěná místa.

LN Co vás zaujme na srpnu 1968?

Ten je pro mě tím posledním momentem, kdy tu lidé ještě věřili politice a politikům. Důvěra v Dubčeka a spol. byla veliká, ale rychle zmizela. Od té doby jsme zeskeptičtější a snad kromě pár týdnů během listopadové revoluce 1989 tu důvěra v představitele neexistuje; ke komukoliv, kdo vládne, máme nedůvěru. Rok 1968 měl v sobě naposledy potenciál důvěry.

LN Bavíme se teď v nové budově NM, která sloužila Federálnímu shromáždění i normalizaci a je kousek od ikonických míst invaze „bratrských vojsk“. Jak toto místo vní-

Michal Stehlík (41)

- Historik a slovakista, zaměřuje se na československé dějiny a kulturní dědictví.
- Vystudoval Univerzitu Karlovy, roku 2010 se habilitoval v Olomouci (docent).
- Nyní je náměstkem ředitele Národního muzea pro sbírkovou a výstavní činnost.
- V letech 2006 až 2014 byl děkanem Filozofické fakulty UK, kde stále učí.
- V roce 2013 kandidoval na rektora Univerzity Karlovy, ale ve volbě neuspěl.
- Působil jako zastupitel v Dačicích (za KDU-ČSL); loni postoupil do 2. kola voleb do Senátu, když prohrál s 46,6 % hlasů.
- Je autorem řady výstav, studií a knih, mimo jiné ceněných Babických vražd 1951, jež loni vyšly v nakladatelství Academia.
- Je ženatý, má šest dětí.

máte jako historik a náměstek pro sbírkotvornou i výstavní činnost?

Jako prostor patří k našim dějinám. Jsem ale radši, že je to prostor muzejní a není politický. Jde vlastně o muzejní artefakt, dole ve sněmovně se rozdělila i Československá republika. Tam se to stalo! Jsou to prostory, kde chodili nejprve lidé jako Alois Indra, poté Alexander Dubček a další.

LN Víte, po kom máte svoji pracovníci?

Konkrétně nevím; Dubčekova pracovníci byla hned vedle na patře. Tady v pátém patře sídlilo vedení Federálního shromáždění, patrně tu byla pracovníci místopředsedů nebo sekretariát.

LN Věnujete se také historii střední Evropy, psal jste třeba o maďarských dějinách. Mají nějaké okolní národy i své symbolické, jakoby „osmičkové“ či třeba „šestkové“ roky?

Maďari to nemají klíčovány na osmičky, ale fatální je pro ně samozřejmě sovětská invaze 1956, což je klíčové pro celé tamní dějiny. Ale další šestkové roky už tam takhle „nefungují“.

LN Proč se Češi k tomuto číslu, k osmičce, tak upínají? Je to dobré pro naše orientaci v dějinách?

Dobře se to pamatuje, dá se z toho udělat i pěkná, přehledná chronologie dějin. A když se podíváte na osu let 1938–1948–1968, jsou si v jakémsi mučednictví i podobná: „Něco se nám stalo.“ Byly to klíčové rány, které k nám jaksi přicházejí. Je v tom i kus mesianismu: po roce 1948 jsme měli Miladu Horákovou a pátera Josefa Toufara, po roce 1968 Jana Palacha s Janem Zajícem, v normalizaci jde do vězení Ivan Magor Jirous nebo Václav Havel. Jako bychom potřebovali někoho, kdo nás meianisticky z těch průšvihů vždycky „vytáhne“ za nás.

LN Co očekáváte od roku 2018?

Hodně dynamický vývoj. Rozhodně to bude velmi dynamické v naší politice – počínaje hned brzkými prezidentskými volbami –, ale i ve světě. Může se stát, že zažijeme nějakou zajímavou „osmičku“ z hlediska dějin, ale spíše mi přijde, že spějeme do jakéhosi zvláštního chaosu, kdy nejsme schopni se ve všemožných informacích vyznat, co že je vlastně tím důležitým.

LN Bojíte se nového roku? Objevují se četné obavy z Babiše, Zemana, Okamury, komunistů, populismu...

Neobávám se. V dějinách jsme již zažili horší chvíle a jistě ještě i zažijeme. Beru to trochu fatalisticky. To, co je pro dějiny důležité, je osobní odvaha, když budu trochu mrakovitější. Nemáme se čeho moc bát. Zatím žijeme v systému, kdy je to na nás. Říkám to svým šesti dětem: není potřeba říkat, jak je tady něco špatné, ale musíme mít odvalu dělat něco lepšího. Takže roku 2018 ani jiných let se nebojím.

Dějiny nám ukázaly, že může být o hodně hůř: v padesátých letech jsme se ocitli v takovém marasmu, že se sáhlo i na lidské životy, v sedmdesátých letech lidé vesměs mlčeli... Bude-li dnes mluvit o nebezpečích dost nahlas, nic takového snad nehrozí.